

21.
D. D.

DISSERTATIONIS PHILOSOPHICÆ
DE

**MENSURA
LIBERTATIS**

PARTEM PRIOREM,

*Consensu Ampliff. Facult. Philos. in Reg. Acad.
Aboënsi,*

SUB PRÆSIDIO

**MAG. JOHANNIS
BILMARK,**

HIST. ET PHIL. PRACT. PROF. REG. ET ORD.

Publico examini subicit

CAROLUS INGMAN, Jon. Fil.

VERMELANDUS.

IN AUDIT. MAJ. DIE XXI. JUNII, MDCCLXIV.

H. A. M. C.

ABOÆ, Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

KONGL. MAJ:TS
TRO MAN OCH CAMMAR REVISIONS-RÅD,
VÄLBORNE HERREN,

HERR E L I A S
M A G N U S
NORDENSTOLPE

MIN HÖGGUNSTIGE HERR FARBROR.

De välgärningar, som ifrån Min Herr Farbrors bevägenhet både Mine Käre Föräldrar och jag leda, äro större och viktigare, än at vi nogsamnt kunna dem årkänna. Ofta hafva olyckor aldeles velat störa vår välfärd; men Eder ynnest, Min Herr Farbror, har gjort, at vi föga kjänt deras vidrighet. Undra därföre icke, HögGunstige Herr Farbror, at jag med ömmaste fågnad nyttjar närvarande

de tilfalle at förklara den tackfamhet, som jag hittils måst låta mig nöja med at blott hyfa i et med djupaste ödmjukhet upfyldt årkänfamt hjerta. Tillåt ock, Min Herr Farbror, at til et ringa vedermåle af min djupa vördnad få upoffra Eder detta lilla Academiska Snilleprof: en omogen frukt af en spåd stam, som, nåst Guds hjälp, af Eder beständiga ynnest väntar sin tilväxt och mognad. Anse det med samma blida ansikte, hvarmed J alltid uprättat och stärkt vårt förfallna hopp. Jag skal dåremot aldrig underlåta, at fortfara i min ömmesta skyldighet, som är, at anropa Den Högste Guden, det Han täcktes i många tider bekröna Min Herr Farbror och Dets Förnäma Familie med all sielfönskelig vålgång och förnöjsfamhet. Härigenom grönskas tillika med Edert mitt väl, och jag får desto nögdare med djupesta vördnad framhärda

VÄLBORNE HERR CAMMAR-REVISIONS-RÅDETS,
MIN HÖGGUNSTIGE HERR FARBRORS,

ödmjukaste tjenare och
lydigste brorson
CARL INGMAN.

Kongl. Maj:ts
Tro-Tjenare och Hof-Jägmästare,
Högvälborne Baron,

**HERR AXEL GUSTAV
KURK,**

MIN HÖGGUNSTIGE HERRE.

Det är ej någon förmätenhet, utan en ren vördnad, som har föranlätit mig, at härmedelst förklara emot Herr Baron och Hof-Jägmästaren min tilgifvenhet. Ty på den kortta tid jag haft äran at vara känd af Eder, Höggunstige Herre, har jag rönt hos Eder så många lysande egenskaper, at jag är fullkomligen öfvertygad, det ingen kan se dem, utan at mot Eder betyga den vördnad, som man är en ofärgad dygd alltid skyldig. Denna har hos mig blifvit anfenligen förökt genom de många välgärningar, hvarmed Herr Baron och Hof-Jägmästaren hedrat så väl Mina kära Anhöriga, som mig. Anfen därför, Höggunstige Herre, med en Eder hedrande välvilja, at jag til et skyldigt, fast ofullkomligt, vedermäle af min ödmuika ärkänsla upoffrar Eder detta mitt första Academiska Lärospån. Den Högste Guden gjöre Herr Barons och Hof-Jägmästarens dagar så många och af en ständig välgång så grönkande, som jag önskar, hvilken har äran at med djup vördnad framhärda

HÖGVÄLBORNE HERR BARONS OCH HOF-JÄGMÄSTARENS,
MIN HÖGGUNSTIGE HERRES,

ödmjukaste tjenare
CARL INGMAN.

VIRO Summe Reuerendo atque Amplissimo,

**D: NO CAROLO
ABRAHAMO
CLEWBERG,**

S. S. Theologiæ in almo ad Auram Lyceo PROFESSORI
Celeberrimo,

MÆCENATI MAGNO, & NUTRITIO PROPENSISSIMO,

Parce, MÆCENAS, mea quod Camena,
Hocce jejuno tenuique dono,
Audet ad tantum proferare limen
Rustica cultu!

Qui Tuam pulchram colo gratus ædem,
Tot Tui magni recolo favoris
Signa, quot celsum rutilumque cælum
Emicat astris,

Est nepotinus pietatis æstus,
Hocce quo fervet, velut unda, pectus;
Sed negat dignum propriumque cantum
Lyra novella,

Det Tibi summus Moderator orbis
Longius vitæ spatium beatæ;
Luceas clare velut inter astra
Phœbus opaca,

Fama votivi genuina nati
Crescat in culta velut herba terra,
Æquet ut magnum meritis Parentem
Hic meus ignis,

CELEBERRIMI NOMINIS TUI

cultor humillimus
CAROLUS INGMAN,

Crono-Befallningsmannen
Öfver Dals-Lands Södra-Fögderi,
Ådel och Högaktad,

Herr **JONAS A. INGMAN,**
MIN HULDASTE FADER.

Huru skal jag finna tjenliga ord, at uttrycka de ömma rörelser, hvaraf mitt sinne är intagit, då jag nu vil offentligent förklara min barnsliga vördnad och erkänksamhet för Min Huldaste Faders stora välgärningar. Ibland at annat godt räkna vi lifvet, som det förnämliga, och af alla lifvets förmoner anse vi i synnerhet tilväxt uti dygd och bokliga konster. Det förre har jag näst Gud, at tillkrifva Mina Huldesta Föräldrar, och at jag ej skulle sakna den senare, hafva Mine käre Föräldrar användt all omsorg och större kostnad, än deras vilkor ofta medgifvit. At visa, det Eder möda ej aldeles säfängt blifvit använd, har jag äran, at åt Min Huldaste Fader upoffra detta mit första snilleprof, som utom Min Käre Faders dryga känning ej fått se dagsljuset. Tillåten det så tolka min brinnande kärlek och vördnad emot Mina Huldesta Föräldrar, hvilken ej förr, än med sielfva lifvet skal utlockna. Hvad som i mit företagande kan brista, det skal en mognare ålder och idkliga böner ärfätta. Försynen tildele Mina Huldesta Föräldrar så stor lott af lycka och välgång, som kan göra Eder nögda i tiden, och fälla efter tiden. Önskar af innersta hjerta, och med barnslig vördnad framhärdat

MIN HULDASTE FADERS

ödmjuk-lydigste son

CARL INGMAN,

S. I.

uamvis anima nostra non possit non hanc legem semper sequi, ut nihil velit, nisi quod bonum, & nihil nolit, nisi quod malum sibi videatur; tantum tamen abest, ut ullæ bonorum aut malorum repræsentationes, quæ appetendi atque averfandi motiva constituunt, vim necessitandi habeant, ut potius efficacia earundem ultra actum sollicitandi & inclinandi non progrediatur, salva libertate sese in partem plane contrariam determinandi. Non equidem negaverim, talem esse animæ nostræ indolem, ut semper pro ratione mo-

A

tivo-

tivorum inclinetur, adeo ut fortioribus fortius & imbecillioribus imbecillius moveatur; hoc tamen tanto minus libertati officit, quanto certius constat, homini concessam esse facultatem efficiendi, ut quæ antea debilius adfecerant, ea postea fortius adficient. Hoc tamdiu certum est, quamdiu in potestate hominis posita est adtentio, quod domestica cujusvis experientia satis demonstrat. Quemadmodum igitur dubium non est, quin animæ nostræ competat libertas, ita certum est, singulis actionibus liberis eandem libertatis quantitatem tribui non posse, aliis majori aliis minori gradu aliquod quasi temperamentum necessitatis admittentibus, quod partim internæ constitutioni, partim etiam externæ coactioni originem debet. Quoniam vero nihil æquius censei potest, quam ut singulæ actiones humanæ modo levius modo gravius agenti imputentur pro ratione libertatis, ex qua profectæ fuerint, dubium semper futurum esset, quantis vel poenis malæ vel præmiis bonæ actiones forent adficiendæ, nisi illa ipsa ratio liquido constaret. Hinc facile intelligitur, operæ pretium esse, legitimam libertatis mensuram paulo accuratius investigasse atque determinasse. Hoc igitur argumentum, quod gravissimum judicarunt Philosophi(*), nos utilissimum duximus, quod pro modulo ingenii hoc qualicumque specimine enucleare conaremur. Te igitur, Lector Benevole, quo decet studio & officio iterum atque iterum rogamus, ut, quæ tua est humanitas, immaturi ingenii immaturum hunc fructum æqui bonique consulas, non tam effectum quam conatum spectans.

(*) Hinc

(*) Hinc KINGIUS *in libr. de Origine mali p. m. 119:*
 Si quid in Philosophia obscurum & difficile sit, id
 in ea parte, in qua de electionibus & libertate a-
 gitur, inventi certum est. Non alius in ea lo-
 cus, quo minus sibi doctiores constant, aut quo
 magis a se invicem abeunt.

§. II.

Quum legitimam libertatis mensuram frustra
 quis investigare arque determinare conaretur, nisi
 probe sibi perspectum haberet, tum quid mensura,
 tum quid libertas seorsim denotet; a re proposita a-
 lienum non fuerit, in ipsa statim limine disquisiti-
 onis veram utriusque vocabuli notionem paullo dili-
 gentius evolvisse, præsertim cum determinatis vo-
 cum potestatibus, certissime evitari possint logoma-
 chiæ, quæ in omni disciplinarum genere pessima-
 rum confusionum causæ existerent solent. Id nobis
 mensura vocatur, ad quod res aliqua exigi debet, si
 vera ejusdem quantitas innotescet; vel, si mavis, id
 ipsum, ex quo liquido intelligitur, utrum majus an
 minus censeatur objectum, de quo disquiri-
 tur. In quantitate rerum æstimanda, ad tria potissi-
 mum momenta adtendi potest, nimirum: extensio-
 nem, intensionem & protensionem, quarum illa
 partium, ista graduum, hæc denique durationis quan-
 titatem involvit. Quod ad vocem *libertatis* ad-
 tinet, verbo notandum, eam duplicem admitte-

re notionem, prout quis eandem in foro vel Theologico vel Philosophico consideraverit. In illo *Spiritualis*, in hoc *Rationalis* audire solet. Nos non illam, sed hanc spectamus, quam proinde hic definimus per facultatem determinandi decretum voluntatis ad ductum rationis. Proprie igitur loquendo est attributum animæ, per certum vero tropum ipsis actionibus nostris tribuitur, in quantum ab hac facultate proficiscuntur, adeoque ita sunt comparatæ, ut earum existentiam in nostra habeamus potestate, antecedanea conditione necessaria ad hoc non impulsæ, ut eas vel suscipiamus vel omittamus.

§. III.

Ut eo facilius invenire possimus, quænam illæ ipsæ sint partes, quæ perfectam & adæquatam libertatis mensuram constituunt, seorsim attendisse juvabit ad alia atque alia momenta, quæ in ipsa idea libertatis sive rectius sive apertius continentur. Primum quidem ad genuinum libertatis conceptum pertinet *Spontaneitas*, seu illa ipsa actionum proprietas, qua non ab externo, sed interno dependent principio, adeo ut ipse agens non extra, sed intra se rationem habeat sufficientem mutationis, quam actione producit. Tantum enim abest, ut laudem libertatis tueri possit actio, quæ a principio agendi extrinseco proficiscitur, ut potius passio, quam actio dici debeat,

si illa ipsa ratio ultra conatum persuadendi & sollicitandi progrediatur. Quis vero meris passionibus vindicare poterit prærogativam libertatis, quippe quæ ne concipi quidem potest, nisi in subjecto activo? Deinde etiam necesse est, ut actio, quæ libera dici poterit, in se *contingens* sit, qualis tum audit, cum, præter modo descriptam independentiam effectivam a causa quacunque externa, aliam atque aliam determinationis rationem admittit, nec illo solo, quo fit, modo est possibilis. Nam quod simplici determinabilitatis unicitati, si sic loqui liceat, in solidum subjacet, id tanto minus dici potest liberum, quanto certius constat, id vere esse necessarium. Præterea ad veram ideam libertatis pertinet, ut agens quodammodo indifferens existat ad utramque contradictionis partem. *Indifferentiam* loquor non *æquilibrii*, quæ omnem negat inclinationem agentis versus unam partem ex majoris bonitatis repræsentatione profectam, sed *exercitii*, quæ posita tum repræsentationis, tum inclinationis diversitate, agenti facultatem relinquit & suspendendi & suscipiendi actionem, ut alios determinationis modos brevitatis causa præteream. Denique & illud non tam postulat, quam flagitat perfectus libertatis conceptus, ut agens sit *intelligens*, seu facultate polleat animadvertendi & examinandi tum motivorum merita, tum consecutaria actionum. Atque hæc præcipua sunt momenta, quæ in censum venire debent, cum id agitur, ut legitima libertatis mensura proponatur.

§. IV.

Quamvis igitur haud obscure jam pateat, tanto liberiores esse actiones singulas humanas, quanto major atque sublimior fuerit gradus spontaneitatis, contingentiae, indifferentiae & intelligentiae, unde concipiuntur profectae; ideo tamen non temere existimandum, inanem esse laborem, qui singulis his momentis ulterius examinandis & curatius expendendis infumitur. Non equidem negaverim, ita conjuncta atque copulata esse haec omnia, ut nunquam divelli debeant, si adaequata libertatis mensura proponetur; hoc tamen non impedit, quo minus singula, seorsim exposita, & planiorem & plenioram efficiant tractationem argumenti, quod nobis proposuimus enucleandum. Nam quo distinctiores fuerint ideae partiales, eo etiam distinctior erit idea totalis, quae ex illis componitur. Singula vero, quae adduximus momenta, ita comparata esse, ut alios atque alios admittant gradus, partim ex ipsa eorum natura intelligitur, partim ex iis, quae jamjam dicenda venient, intellectum iri speramus. Quare unumquodque momentum nunc sigillatim exponere adgrediemur, id in primis acturi, ut quodlibet & intendi & remitti posse, ad oculum demonstremus.

§. V.

Quod igitur ad *spontaneitatem* adinet, in qua pri-

primum quasi rudimentum libertatis posuimus, non dubito fore plerosque, quibus adeo simplex videri possit, ut nullum plane gradum admittat, eo potissimum argumento, quod inter internum & externum rei principium, nullum inveniatur medium. Sed hi erunt fere, qui illos non perpendunt casus, quibus fieri solet, ut eadem actiones partim interno, partim externo determinentur principio. Huc referri debent actiones, vulgo *mixtæ* dictæ, quales sunt omnes, quas volentes quidem committimus, sed ita tamen, ut libentius eas ommitteremus, nisi ipsum volendi actum sollicitaret objectum aliquod externum. Exempla præbent actiones, quæ vel spe majoris boni obtinendi committuntur, vel metu majoris mali evitandi omittuntur, præsertim si spes & metus non tam ex ipsa actionum idea deriventur, quam ex variis aliis repræsentationibus proficiantur. Quum enim in his mirum in modum variare possit quantitas, adeo ut nunc majora nunc minora esse queant bona vel mala, quæ repræsentantur, & nunc distinctior, nunc confusior, utriusque generis repræsentatio; facile apparet, quod hoc sensu major atque minor concipi potest spontaneitas. Sic plus spontaneitatis prodit, qui consilio æqualis, quam qui imperio superioris recta facit, & plus utroque, qui nec consilio nec imperio ad officium præstandum opus habet, sed omnia bona opera ex pura puta virtutis notione elicit. Hinc pronò quasi alveo fluit, plus libertatis inesse actionibus æquis, quam actionibus justis, & actionibus interne
ne

ne honestis, quam actionibus externe honestis; quandoquidem priores ex spiritu mere voluntario proficiscuntur, posteriores vero per media coactiva sæpius determinantur. Quod ut recte intelligatur, verbo monendum, actiones æquas & in foro interno honestas, ex jure imperfecto, actiones vero justas & in foro externo honestas, ex jure perfecto repetere rationem sui sufficientem.

§. VI.

Alterum libertatis criterium in *contingentia* actionum posuimus. Hinc ratio ordinis postulat, ut hunc locum paullo diligentius excutiamus. Non desunt, qui omnes actus animæ nostræ duro necessitatis telo subjiciunt, nec ullum libertati locum relinquunt. Hi vero non unam ingrediuntur viam. Alii fatum quoddam brutum somniant, quod a mediis & motivis prorsus absolutum sit; alii mediis & motivis locum quidem faciunt, sed ita, ut eisdem irresistibilem pellendi & trudendi necessitatem adfingant. Illud si quibus unquam serio in mentem venerit, eo ipso maximam prodiderunt stultitiam, quippe quorum figmentum adeo est absurdum, ut illud nominasse sit refutasse. Hoc vero ideo falsum esse constat, quod aliis atque aliis contradicat veritatibus, quæ omnem certitudinis laudem tuentur. Quis enim non videt, ineluctabilem ejusmodi necessitatem omnes respectus morales tollere, tum reatum culpæ, tum rea-

reatum pœnæ expungendo, quorum tamen utraque sensu animæ intimo, eoque & clarissimo & certissimo extra controversiam ponitur. Quid? Quod illa ipsa necessitas ne concipi quidem possit, nisi ex causa libera sumatur constituta & introducta. Quæ vero causa libertate gavisâ hoc efficere potuit? Nulla. Nihil igitur superest aliud, quam ut mediis & motivis vim tantum svadentem & sollicitantem, nequaquam vero pellentem & necessitantem tribuamus. Cunque quotidiana edocti experientia noverimus, motivorum alia fortius, alia debilius, animam nostram adficere, dubium esse desinit, alios atque alios gradus contingentia & agnoscendos & defendendos esse. Sic magis contingenter peccant, qui animum sanis præceptis imbutum & bonis exemplis firmatum gerunt, quam quibus neutrum contigit horum. Pari modo magis contingenter virtuti student, qui malefica, quam qui benefica utuntur natura, si cetera sint paria. Quocirca non minus clarum quam certum existimavero, singulis actionibus nostris tanto plus competere libertatis, quanto major sit contingentia, qua easdem suscepimus vel omittamus.

§. VII.

Sequitur tertius libertatis gradus, quem in aliqua *exercitii indifferentia* (*) collocavimus. In hac vero explicanda & adstruenda tanto nobis licet esse bre-

viores, quanto clarius constat, eam eadem fere opera demonstrari, qua contingentiam jam ante demonstravimus. Hæc enim eodem gradu major aut minor est, quo majori vel minori pondere mens nostra in alteram contradictionis partem inclinatur. In quantum enim non pellendi, sed svadendi virtute pollent repræsentationes bonorum vel malorum; in tantum aliqua obtinet indifferentia. Quod vero eadem non raro satis magna sit, partim quotidiana experientia, partim clarissimis constat argumentis. Toties satis altum indifferentiæ gradum experimur, quoties in usu venit, ut alternatim in utramque partem propendeamus, utram rectius sequi debeamus, ignorantes, id quod aliis sapius, aliis rarius accidit, prout rationes utrinque pugnantes minori vel majori *αρεβηα* examinare & dijudicare didicerint. Quod vero alteri contradictionis parti non necessario adherere cogamur, sed nos ad utramque satis indifferenter habeamus, tanto clarius atque certius constat, quanto evidentiora suppetant argumenta, quæ extra controversiam ponunt facultatem ita dirigendi attentionem, ut eam non modo pro lubitu intendere & remittere queamus, sed & ab aliis abstrahere objectis, quæ nos jam fortissime adficient, atque ad alia continuo applicare, donec posteriores repræsentationes adeo prævaleant prioribus, ut nos in partem plane contrariam inclinent. Quoniam vero hæc ipsa facultas in aliis major in aliis minor est, prout quisque vel connato vel adquisito habitu in certa

genera vitiorum aut virtutum vel magis vel minus propendet, haud difficulter apparet, pro ratione hujusmodi indifferentiæ variare mensuram libertatis, non tantum iisdem temporibus in diversis hominibus, sed etiam diversis temporibus in iisdem hominibus, quatenus crebris exercitiis virtutum aut vitiorum vel malam emendaverint, vel bonam corruerint naturam.

(*) Sunt Erudici nonnulli, qui alio plane modo indifferentiam hanc explicant, quorum sententiam proponit BAILE dans le *Diction. Historique & Critique*, Tom. 1. p. 742. Edit. Secund. "Ceux qui tiennent le franc arbitre proprement dit, admettent dans l'homme une puissance, de se déterminer ou du côté droit ou du côté gauche, lors même que les motifs sont parfaitement égaux de la part des deux objets opposez: car ils prétendent que notre ame peut dire sans avoir autre raison que celle de faire usage de sa liberté; *J'aime mieux ceci que cela, encore que je ne vois rien de plus digne de mon choix dans ceci que dans cela.* Verum isthæc opinio principio rationis sufficientis e diametro adversatur, ut facile demonstraremus, si id nunc ageremus,

§ VIII.

Venio nunc ad quartum membrum, ex quo legitimam libertatis mensuram componi debere

statuimus, quod forte suo jure primum tueretur locum, si merita singulorum accuratius expendentur. Necessarium loquor prærequisitum libertatis, quod sufficientem involvit *cognitionem* eorum, quæ ad actionem pertinent, quam liberam dicere poterimus. Quod omnis generis cognitio, quæ in hominem cadit, infinitam graduum varietatem admittat, per se constat, nec alia eget demonstratione, quam cetera omnia, quæ nemo unquam in dubium revocare potest, nisi sapere defuerit; quod vero inter cognitionem & libertatem tantus obtineat nexus, ut hæc sine illa existere nequeat, id primo quidem intuitu paulo difficilius intelligitur, satis tamen clare elucescit, si ad naturam libertatis curatius attendere velimus. Inter alia, hoc ad genuinum libertatis conceptum pertinet, ut qui ea gaudet, alia atque alia ratione actiones determinare possit, adeoque ceteris præteritis, illam solam eligat, quæ sibi maxime placeat. Jam vero ut hæc quam alia magis placeat alicui, requiritur ratio sufficiens, quæ alia esse nequit, quam major bonitatis gradus in hac, quam in alia actione deprehensus. At hunc gradum deprehendere, quid aliud est, quam ejus cognitione imbutum habere animum, Nam quod eligimus, id volumus, quod autem volumus, id bonum judicamus. Nullum vero judicium concipere possumus sine notionibus, quippe quarum conjunctione vel separatione consistit. Hinc non minus certa, quam clara est veritas, fieri non posse, ut ullum

libertatis gradum sine certa cognitionis mensura concipiamus.

§. IX.

Num vero ille ipse, quem inter libertatem atque cognitionem hactenus ostendimus, nexus hoc simul importet, ut quo quis perfectiore gaudeat cognitione, eo absolute utatur libertate, eatenus videri potest dubium, quatenus quotidiana experientia edocemur, justo sapius solere usu venire, ut viri, doctrina clarissimi, sint servi vitiorum turpissimi; sed hæc quidem dubitatio in peritos rerum arbitros cadere non potest. Eo enim ipso, quod eruditi sunt vitiosi, haud obscure constat, motivis non aliam esse virtutem, quam quæ cum libertate potest consistere. Quid enim aliud efficiunt, qui non obstante boni & mali cognitione, in vitiorum sordibus jacere, quam virtutum laudibus eminere malunt, quam ut omnibus constet, eos libere peccare, nec repræsentationibus istis revocatricibus, quas præclara continet doctrina, vim necessitandi competere. Quocirca adferere non vereor, quemque tanto ampliore gaudere libertate, quanto uberiore polleat cognitione. Hoc ne gratis dixisse videar, argumentis evincam necessariis. In antecessum vero monendum, verum cognitionis gradum, ad quem hic attenditur, non simpliciter esse æstimandum ex multitudine

rerum cognitarum, sed ex habitudine earundem ad movendam vel appetitionem boni vel averfationem mali. Quamvis igitur in omnibus eruditionis partibus, quæ ad Philosophiam Theoreticam pertinent, quis versatissimus esset, ejus tamen cognitio parum ad gradum libertatis vel augendum vel minuendum faceret, quippe qui fere unice æstimari debet ex scientia practica. Quod si vero plures in hac ipsa scientia ita versati essent, ut alius duplo, alius triplo, alius quadruplo majorem possideret cognitionem quam primus, dico libertatem singulorum eandem servare rationem, sive ea bene faciendo utatur, sive male agendo abutatur. Cumque motivis adscribatur sollicitatio, ea quoque, ut vires activæ, proponi posse constat. Dum enim quis, libertate abutens, contra motiva recte agendi pravum designat actum, libertati actio, motivis reactio competit. Jam vero quo ampliore quis gaudet cognitione, eo plura habet motiva. Quatenus igitur actio & reactio eandem servant rationem, eatenus tanto plus requiritur libertatis, quanto plura fuerint motiva contrarium svadentia, quæ jam vi libertatis sunt superanda.

§. X.

Hoc quamvis justo subtilius videri posset demonstratum, res tamen ipsa adeo tritæ & planæ est

est veritatis, ut indocto etiam vulgo pervia reperitur; quod facile animadvertes, si paullo diligentius attendere velis ad varia vitiorum genera, quæ doctis cum indoctis, clericis cum laicis sunt communia. Quamvis enim non desint exempla hominum rudiorum, qui cum variis vitiis mancipatos vident eruditos, eo stultitiæ progrediuntur, ut sibi exinde effrenatam peccandi licentiam polliceantur, proinde ac si persuasum sibi haberent, ideo in spuris vitiorum lacunis sese volutare homines, doctrina eminentes, quod sentirent, vanum esse metum Divinorum suppliciorum, quæ severiores vitiorum castigatores universis peccatorum mancipiis minantur; tantum tamen abest, ut illa ipsa perversitas in omnibus ex puro putò intelligentiæ defectu oriatur, ut potius eam perversæ atque corruptæ voluntati in solidum adscribere non vereamur. Hoc tanto rectius statuimus, quanto certius novimus, infecetam quoque plebeculam de aliis atque aliis doctiorum hominum vitiis tam vera & sana ferre judicia, ut ne viri quidem docti veriora aut saniora ferre possint. Ne quid præter rationem dixisse videar, attendas velim ad casus, in quibus laicos & clericos iisdem vitiis obnoxios invenit vulgus, in quibus tantum abest, ut æqualia putentur peccata, ut potius illos levius, hos vero gravius deliquisse, etiam fungi & bardī intelligant, idque satis clare significant: manifesto argumento, mensuram libertatis ex diverso cognitionis gradu æstimandam esse. Eo enim ipso,

ipso, quod moralitatem actionum ex cognitione auctorum metiuntur, etiam quantitatem libertatis eadem mensura æstimant, quandoquidem omnes morum doctores fatentur, pro ratione libertatis, qua utitur agens, intendi & remitti gradum moralitatis, quæ ipsis adhæret actionibus. Hoc utinam in fundum demittere vellent omnes sanctioris ordinis homines, qui abusu libertatis infinita præbent scandala secularibus, unde in utramque rempublicam lerna malorum redundat.

§. XI.

Utrum vero æque in bonis atque in malis hominum actionibus pro ratione cognitionis, major aut minor adsit quantitas libertatis, alia est quæstio; hanc igitur nunc paucis expedire volumus. Primum quidem observare liceat, in vera notione libertatis duo esse attendenda, alterum *negativum*, quod eatenus locum habet, quatenus aliunde ad unicum tantum objectum necessario non determinatur voluntas hominis, alterum *positivum*, quod in tantum adest, in quantum est vera causa determinationis ad unum ex pluribus possibilibus. Deinde etiam probe tenendum, quod libertas, præter conceptum physicum, qui gemino absolvitur momento, quod nunc observabamus, rationem quoque moralem admittat, quo sensu tum libera sunt decreta animæ nostræ, cum ipsa ad
nul-

nullum aliud objectum determinatur, quam quod præ-
 vio iudicio optimum statuerit. Ubi igitur nulla præ-
 lucet notitia, ibi aut nullum objectum eligi potest,
 aut eligeretur id unice, quod hic & nunc adficiet for-
 tissime. Quidquid igitur in hoc casu adesset, id ni-
 hil aliud esset, quam sola libertas exercitii, exfulan-
 te omnino libertate contrarietatis. Ubi vero certa
 adest notitia plurium objectorum, ibi eatenus major
 floret libertas, quatenus etiam locum invenit altera
 libertatis species, quæ priori sub hypothese desidera-
 batur; adeo ut vel ex his constet, quod gradus li-
 bertatis ex quantitate cognitionis æstimari debeant.
 Sed hætenus tantum *extensive* consideravimus cog-
 nitionem. Nunc alia emergit quæstio, utrum idem
 dici potest, si *intensive* consideretur, seu quod adhuc
 clarius dicitur, utrum tanto maiorem quis libertatem
 habeat, quanto clariorem possideat cognitionem?
 Num adfirmare debeat quæstio, si ad sensum phyli-
 eum libertatis referatur, nunc non licet definire,
 cum paullo altius repetenda esset demonstratio, id
 quod non permittit ratio brevitatis, quam variæ caus-
 sæ nunc non tam postulant, quam efflagitant. Ad-
 struxisse sufficiat, sententiam adfirmativam omnino
 admittendam esse, quamdiu notioni libertatis morali
 adhæreamus. Hoc sensu libertatem sumit CICERO,
 cum eam definivit per facultatem sic vivendi ut velis,
 addita quæstione: Quis sic vivit ut velit, nisi qui
 recta sequitur? Quo igitur distinctiore quis cognitio-
 ne gaudet, eo rectiora sequitur, & eo absoluteiore
 gaudet libertate. Hoc si minus clare adhuc constet,

dabimus operam, ut rei veritas, quam clarissime esse luceſcat. Qui actionum vel ſuſcipiendarum vel ommittendarum non niſi confuſam habuerit notiſiam; iſ ſæpe neceſſe habet pravam pro certa, & malam pro bona eligere; contra quod, qui diſtinctam adhibuerit ſcientiam, eum nihil impedit, quominus, ſi velit, actiones edat optimas, niſi in quantum aliquod confuſionis adhuc cognitioni adhæreat. Quod cum gradatim decreſcat, dum cognitio ſucceſſive in completam atque adæquatam mutatur, prono quaſi alveo inde fluit, verum eſſe, quod dixi, rationem libertatis imitari rationem cognitionis, ſeu, iſdem gradibus minui & augeri quantitatem libertatis actionum, quibus minuitur aut augetur intensio cognitionis agentium. Atque hæc pauca fuere, quæ, pro ratione feſtinationis, qua maxima premimur, de nobiliſſimo hoc argumento, dicere potuimus. Quæ reſtant, alia occasione, ſi Deo vitam & vires concedere placuerit, perſequi volumus.

